

Een positief leefklimaat in residentiële jeugdhulp: say what?

Delphine Levrouw, Rudi Roose, Stijn Vandevelde

Het belang van een positief leefklimaat

Kinderen hebben het recht om veilig en zo gewoon mogelijk op te groeien, ook in de bijzondere setting van de residentiële jeugdhulp. Daarom zijn we het als hulpverleners verplicht na te denken hoe we het leefklimaat in zo'n setting zo kwaliteitsvol mogelijk kunnen organiseren. De aandacht voor het leefklimaat in residentiële jeugdhulp is op zich altijd een belangrijk onderwerp geweest in de pedagogische theorieën van vele pioniers. Bettelheim (1967) gaf in zijn tijd al aan dat 'love not enough' zal zijn. Buber (1970) gaf in zijn werk aan dat de vruchtbare pedagogische grond in de ontmoeting zit, en niet eenzijdig in een doelgerichte benadering van kinderen. Triesschman, Whittaker en Brendtro (1969), Ter Horst (1973) en Kok (1984) werkten de ideeën over het belang van een ontwikkelingsgerichte leefomgeving verder uit. Meer recent hernieuwde Van der Helm (2019)¹ via empirisch wetenschappelijk onderzoek de aandacht voor een ontwikkelingsgericht leef- en werkklimaat.

Wat is het recept voor een positief leefklimaat?

Wie zoekt naar een uitgeschreven recept, zullen we moeten teleur stellen. Wat er precies moet gebeuren om het leefklimaat in een leefgroep te verbeteren, is niet uit te schrijven in een pasklare handleiding. Wel weten we dat de denkoefening over een aantal thema's helpend kan zijn om de aandacht voor een positief leefklimaat te verscherpen. Één van de belangrijkste 'werkinstrumenten' hangt samen met (de acties van de) begeleider. De manier waarop de begeleider de jongere tracht te ontmoeten, te lezen, te ondersteunen en zijn acties op de behoeftes van de jongere probeert af te stemmen, kunnen van wezenlijk belang zijn. Daarnaast is het belangrijk om in team na te denken over de structuur, regels en afspraken, het thuisgevoel in de groep, de infrastructuur, de groepsdynamiek, het werkklimaat, de manier van reageren op destructief gedrag, het betrekken van belangrijke personen etc. Al deze thema's zijn onlosmakelijk verbonden met de aandacht voor een positief leefklimaat. Naast het creëren van een gemeenschappelijke visie is het belangrijk om het leefklimaat systematisch met de jongeren en de teams te bespreken en bij te sturen. Aandacht voor het leefklimaat is een *never ending process* dat ontwikkeld wordt in de interactie tussen alle betrokkenen, én in een bepaalde context. Eerdere trajecten in de Vereniging Ons Tehuis, een voorziening jeugdhulp in West-Vlaanderen, én in het traject Back to Basics, hebben dat ook aangetoond². In de Academische Werkplaats Positief leefklimaat (AWL)³ werd een traject met 54 organisaties opgezet op om dit thema

---

¹Buber, M. (1970). *Voordrachten over opvoeding en autobiografische fragmenten*. Utrecht: Bijleveld. Bettelheim, B. (1967). *Liebe allein genügt nicht. Die erziehung emotional gestörter kinder*. Stuttgart: Ernst Klett. Kok, J.F.W. (1984). *Specifiek opvoeden in gezin en school, dagcentrum en internaat*. Leuven/Amersfoort: Acco. Triesschman, A. E., Whittaker, J. K., & Brendtro, L. K. (Eds.). (1969). *The other 23 hours*. Chicago: Aldine. Ter Horst, W. (1977). *Herstel van het gewone leven*. Groningen: Wolters-Noordhoff. Van der Helm, G.H.P. (Eds.). (2019). *Leefklimaat! Voor jeugd en volwassenen*. Amsterdam: SWP Publishers.

² Levrouw, D., Roose, R., Van der Helm, P., Strijbosch, E. & Vandevelde, S. (2018). Developing a positive living group climate in residential youth care: a single case study. *Child & Family Social Work*, 1-8. Doi: 10.1111/cfs.12467

³ www.awleefklimaat.be

diepgaand vast te pakken. Daarnaast startte recent een nieuw leertraject met de organisaties erkend als veilig verblijf en de campussen van de gemeenschapsinstellingen.

De ontwikkeling van een positief leefklimaat onder druk

Hoewel er dagelijks heel wat engagement is en inspanningen geleverd worden om een kwaliteitsvol pedagogisch beleid te ontwikkelen in relatie tot de aandacht voor een ontwikkelingsgericht leefklimaat, merken we dat de ontwikkeling van dat leefklimaat soms onder druk komt te staan. Onderzoek naar de effecten van residentiële jeugdhulp toont ambivalente resultaten en werkt op die manier een soort van wantrouwen ten aanzien van deze hulpverleningsvorm in de hand. Residentiële jeugdhulp wordt in die optiek vaak gezien *als 'een last resort'*, een te vermijden hulpverleningsvorm, eerder dan een *'treatment of choice'*. Als gevolg is men zoekende wat effectief handelen in de groep kan zijn en is de roep om die handelingen verder te vermethodiseren groot. Daarbij is actueel ook de druk op evidence-based werken voelbaar en vond het managementdenken – onder andere via de kwaliteitszorg – ingang, om via verbeteracties, zelfevaluaties, en registraties verantwoording van dat handelen op te vragen.

Dergelijke focus op werkzame factoren kan op zich belangrijke aandachtspunten in beeld brengen, maar ze kan ook de kernopdracht van hulpverlening onder spanning zetten.

Zo kan het bij de ontwikkeling van het leefklimaat niet enkel gaan over “what works”. Zoals hierboven geschetst is vooral “who works” van belang, rekening houdend met de context waarin de begeleider, zijn team, de jongere en andere belangrijke contextfiguren circuleren en met elkaar in interactie gaan.

Het gaat hier onder meer om de spanning tussen protocollering en zinvol handelen, die in recent eigen onderzoek⁴ ook regelmatig door professionals werd aangegeven: *“En dan moet ik tijdens de teamvergaderingen zeggen: mensen, kwaliteitszorg, kan je daar nog eens aan denken en dat, en eigenlijk wil ik dat niet. Op de teamvergaderingen wil ik kunnen praten over: hoe kan ik dat kind zo goed mogelijk ondersteunen”*. Daarnaast stellen begeleiders existentiële vragen over hun job: *“kan ik nog samen televisie kijken met jongeren of is dat eerder een pauze van het echte werk?”* Daaruit voortvloeiend kan het boeiend zijn verder na te denken over de kerntaken en de identiteit van de begeleider ‘who works’. Op het terrein werd die ambivalentie over het eigen handelen ook gevoeld: begeleiders waren tevreden over hun werk als ze een rustige avond hadden waarbij er geen negatief gedrag gesteld werd: alsof positief gedrag een synoniem werd voor goede acties van een begeleider: is dit dan wat we (willen) begrijpen onder een positief leefklimaat?

Hoe positief moet het leefklimaat nu eigenlijk zijn?

De beweging rond positief leefklimaat is aanvankelijk ontstaan als reflectie op bovenstaande spanningen en vraagt aandacht voor die zaken die door jongeren als heel gewoon omschreven worden⁵. Dat deze beweging inzetten niet evident is blijkt ook uit sommige vragen die het opwerpt en die weer lijken te focussen op beheersing: bijvoorbeeld hoe moeten we een positief leefklimaat juist definiëren? Gaat het erover dat het gedrag van de aanwezige jongeren altijd in harmonie is, positief, en dus, onder controle? En in welke mate moet het ‘managen van het gedrag’ hierin een plaats krijgen? De notie positief leefklimaat wordt vanuit dat opzicht beladen en scheidt onrealistische verwachtingen

---

⁴ Levrouw, D., Devlieghere, J., Vandeveld, S., & Roose, R. (2020). Developing a positive living group climate in residential youth care: a qualitative study. *Children and youth services review*, 116. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105221>

⁵ <https://www.sos-kinderdorpen.be/files/sos-kd-cachet-visietekst-nl-lr-5d7fd923730c8.pdf>

ten aanzien van jongeren, begeleiders én de hulpverleningsvorm in zijn geheel. Het leven verloopt niet altijd in harmonie. Kinderen en jongeren die grenzen aftasten, experimenteren en overmatig boos worden om dingen die ze als onrechtvaardig ervaren, horen bij de ontwikkeling. Opgroeien in een leefgroep is vanuit dat perspectief een complex gegeven: je groeit er op met andere jongeren, allemaal opgegroeid in een onveilige situatie, ondersteund door een team van begeleiders die elk hun eigen waarden en normen met zich meedragen. Het lijkt ons realistisch om in zo'n context moeilijke momenten als jongere en als begeleider te beleven. Complexe en moeilijke momenten of dynamieken zijn daarom eigen aan de werking van een leefgroep en leveren zowel voor teams als jongeren belangrijke leermomenten op. In de aandacht voor een positief leefklimaat vragen we net die complexiteit te verkennen en te omarmen.

Wat hierin belangrijk is, is dat we ernaar streven dat jongeren opgroeien in een veilig klimaat waarin moeilijke momenten in een transparante en evenwaardige dialoog gedeeld en besproken kunnen worden. Positief gaat in deze over 'ontwikkelingsgericht'. De aandacht voor een positief leefklimaat in een leefgroep is in dat opzicht **geen methodiek die je kant en klaar kan implementeren of instrumenteel kan benaderen**. Aandacht voor het leefklimaat **is een filosofie, een kompas, een basishouding** van waaruit je werkt aan een gedeelde visie die ons ten allen tijde in staat moet stellen om samen met jongeren, teams en de organisatie vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid na te denken hoe we een veilige omgeving in die settings kunnen creëren.